

Orde van dienst zondag 8 januari 2023

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Terwijl Jezus werd geboren in Betlehem in Judea, zo vervolgt de evangelist Matteüs, terwijl Jezus wordt geboren, dat kleine en idyllische verhaal. Een verhaal dat wij geheel onbewust ook nog verder aankleden met ossen, ezels, stro en bittere kou. Terwijl Jezus wordt geboren, is er ook nog een ander verhaal. Een verhaal dat Matteüs ook vertellen moet, al gaat het hem ongetwijfeld niet van harte. Maar we kunnen er niet onderuit. Er is ook nog een ander verhaal. Er is altijd een ander verhaal. Een verhaal dat ook altijd maar weer doorgaat. Het verhaal van de dagen van Herodes. De namen van de machthebbers wisselen. Maar de dagen blijven hetzelfde. De evangelist Lucas richt zijn blik weer ergens anders op. In zijn overbekende geboorteverhaal zijn het de dagen van keizer Augustus, toen Quirinius landvoogd over Syrië was. Maar principieel is er geen verschil. Het zijn de dagen van de keizers, de koningen, de landvoogden. De tsaren, de partijleiders, de dictators. De absolute heersers. De dagen van de hardvochtigen. De dagen van de kille wreedheid en berekening. De dagen van de machtigen dezer aarde.

Ondanks dat veelbelovend begin dat Matteüs schetst. Hoe er een rechte lijn naar Jezus loopt vanaf aartsvader Abraham, in drie keer veertien geslachten met steeds een moedige vrouw daartussen als

scharnierpunt. Ondanks het feit dat de evangelist Matteüs daar onmiskienbaar absoluut de voorkeur aan geeft en hartstochtelijk hoopt dat wij als lezers aan dat verhaal de voorkeur zullen geven, kan hij niet om dat andere verhaal heen. Net zomin als wij dat kunnen. Ook ons was nauwelijks een kerstbestand gegund. Ons escapisme moet wel tot heel grote hoogte gestegen zijn, wilden wij dit jaar onbekommerd aan ons kerstdiner zitten. We hielden en we houden ons hart vast over de wereld. Eerlijk gezegd behoorde ik zelf tot die generatie die tamelijk naïef meende dat wij op Europees grondgebied nooit meer een invasie zouden meemaken. Dat onze democratie en diplomatie na de Tweede Wereldoorlog wel voldoende *checks and balances* had ingebouwd dat dit nooit meer zou gebeuren. Ik had volkomen ongelijk. Inmiddels ben ik opgehouden dagelijks naar Boekestijn en De Wijk te luisteren voor een update over de oorlog. Ik heb er vooral van geleerd dat men ook in Clingendael de wijsheid niet in pacht heeft. Maar het is niet moeilijk om hier heel somber over te worden. We leven - en we kunnen er niet omheen - in de dagen van Herodes. In de dagen van Vladimir Poetin en in de dagen van al die andere dictators die in zijn voetspoor reeds aan de zijlijn klaar staan.

We worden er somber van en ik merk dat ook om me heen. Niet voor niets vergeleek Claudia de Breij in haar oudejaarsconferentie het afgelopen jaar met een schip in de storm waar, bij nadere beschouwing, de stuurman ook leek te ontbreken. De chaosmachten, vanouds en bijbels gezien inderdaad verbonden met de woeste zee, lijken het te winnen. Wij dreigen te vergaan. De dagen van Herodes worden ons te machtig.

De evangelist Matteüs kan niet om de dagen van Herodes heen, zoals wij dat ook niet kunnen. Ook zijn vreugdevolle bericht van alzo hoge, ook zijn evangelie, staat onder de druk van zijn tijd van leven. Hij kan niet om Herodes heen. En zelfs dit goede bericht van de geboorte van Jezus staat onder het wrange voorteken van de vlucht van zijn ouders naar Egypte en de moord op alle pasgeboren jongetjes in Betlehem en omgeving. De daad van de dolgedraaide macht en de krankzinnigheid van de dictator om teniet te doen alles wat zijn macht bedreigt.

Goedmoedig tekenen commentatoren daarbij aan dat een dergelijk bewijs van wreedheid bij Herodes de Grote historisch niet is aangetroffen. Maar ik vrees dat wij inmiddels wel beter weten en van nog gruwelijker dingen hebben gehoord en nog horen. Bovendien is wel historisch bekend dat Herodes de Grote uitermate paranoïde was, met harde hand regeerde, werkelijk niemand vertrouwde. Zijn eigen vrouw Mariamne liet vermoorden toen zij populairder dreigde te worden dan hijzelf. Opportunistisch bondgenootschappen sloot met wie hem ook maar meer overlevingskansen bood. Het klinkt ons allemaal akelig bekend in de oren. Het zijn de makelaars in angst van alle tijden. Onlangs las ik ergens dat Stalin, nadat hij miljoenen mensen had vermoord, nog altijd klaagde dat niemand hem gehoorzaamde. En even voor mijzelf sprekend, ik zou op geen enkele manier het verschil tussen Stalin en Poetin kunnen aanduiden.

Hoe nu gaan wij in dit soort donkere dagen onze weg? Hoe voorkomen wij dat wij stuurloos heen en weer geslingerd worden in de storm van ons bestaan? Matteüs is een realist. Dat is wel zeker. Hij weet dat het de dagen van Herodes en wie al niet meer zijn. Maar hij legt ook een route voor ons open. Er zijn wijzen, er zijn mensen, die een vermoeden hebben van licht. En het zijn nota bene wijzen uit het oosten. Zij zijn niet

met de Schriften bekend. In hen bestaat niet een gearticuleerde verwachting van de Messias die komen zou. Maar op een of andere manier en Matteüs wijdt daar niet over uit, staat hun hart open. Is er iets waarnaar zij blijkbaar uitzagen. Iets dat hen op weg doet gaan. Een ster, een licht dat een nieuwe tijd aankondigt.

Natuurlijk. Zakelijk gezien imiteert de evangelist Matteüs hiermee het visioen van Jesaja, hoe alle volkeren van alle kanten het licht op de berg Sion zullen opzoeken. En ook klinken hier de oude woorden van psalm 72 door, hoe de koningen van verre landen de messiaanse koning zullen eren met kostbaarheden. Maar dat is toch vooral bedoeld als illustratie, en toch ook nog eens een keer primair voor zijn joodse gehoor, dat deze Jezus toch echt de te verwachten Messias is en dat deze conclusie uit de Schriften opwelt. Maar ik merk dat dit mij minder raakt. Dat dit toch wel heel erg theologie blijft. Wat mij raakt, is dat er mensen zijn die de voorrang geven aan hun vermoeden. Die de voorkeur geven aan het licht. Ongetwijfeld weten zij van de duisternis. En vast ook zeker van de duisternis in hun eigen bestaan. Maar zij gaan op weg. En route! Zij kiezen ervoor om daarin niet te blijven zitten. Daarin gevangen te blijven. Maar iets te doen. Iets te ondernemen. Op weg te gaan. Eruit te trekken. Wij zouden die mensen kunnen zijn. In ieder geval, zo merk ik, doet het een beroep op mij. Om geen genoegen te nemen met het bestaande maar om mij uit te strekken naar het licht.

Maar hoe doe je dat? Ik ga er maar vanuit dat hun eigen situatie maakte dat zij wilden uittrekken op zoek naar een teken van de komst van de messias. Maar zij belanden in Jeruzalem en daar is de situatie al even uitzichtloos. Bij uitstek hier heerst paranoia en hypocrisie. Stellen Schriftgeleerden zich via de Schriften in dienst van de inlichtingen

service om de verblijfplaats van de Messias op te sporen. Het bericht van de geboorte van de Messias verheugt hier Jeruzalem niet. Maar het schokt Herodes en, zo staat geschreven, heel Jeruzalem met hem. Alles van stand, iedereen die veel te verliezen heeft, voelt zich bedreigd. En wie zich bedreigd voelt, gaat wild om zich heen slaan. Het lijkt vrijwel onmogelijk om je aan dit paranoïde bestaan te onttrekken. Listig dreigt Herodes de magiërs te betrekken bij de opsporing van dit dreigende nieuwe begin van Godswege.

De evangelist Matteüs toont zich opnieuw een realist door ook ten tweeden male te menen dat deze patstelling alleen maar door God zelf kan worden doorbroken. Opnieuw grijpt God in. Opnieuw - net als bij Jozef - moet er een droom en een engel aan te pas komen om andere wegen te gaan. Om het anders te doen. Om je te onttrekken aan de fataliteit van het bestaan. Om langs andere wegen te gaan en zo de machthebbers in hun hemdje te laten staan. Ook al is het maar voor een kort moment als Herodes zich herpakt en zich opmaakt voor een genocide. Maar ook dan zal de messias ontkomen omdat Jozef opnieuw, voor een derde keer, gewaarschuwd zal worden in een droom.

Het goede bericht waarbij wij proberen te leven, wil vooral één ding duidelijk maken: de waarheid is aan de droom. En uiteindelijk zal de werkelijkheid zich aan deze droom gewonnen geven.

Het deed mij denken aan het indrukwekkende einde van de oudejaarsconferentie van Claudia de Breij, niet in de laatste plaats vanwege het tere optreden van de vanwege de oorlog naar Nederland gevluchte prima ballerina van het Russische ballet. Een optreden dat gedurende het hele optreden van De Breij zorgvuldig werd voorbereid.

Maar het ging me eigenlijk om een opmerking waarvan ik zelf niet op de hoogte was. Bij het zoveelste luchtalarm klinkt blijkbaar op vele smartphones in Oekraïne een mondelinge waarschuwing. Natuurlijk behelst dat een aantal zakelijke mededelingen, dat je een goed heenkomen moet zoeken en zorgen dat je te eten en te drinken hebt en iets van een deken om je warm te houden. Maar strijk en zet sluit de stem af met de opmerking: 'Het komt goed'. Het komt goed. Bijbelser dan dat krijg je het eigenlijk niet. Het komt goed! Zo af en toe bereikt ons dit visioen in een droom. Het doet ons andere wegen gaan. De wegen van de hoop. De wegen van het vertrouwen. De woede, de duisternis, de dood, het zal het allemaal niet redden. Het zal niet opgewassen blijken tegenover het licht, tegenover dit kind, tegenover de kwetsbaarheid. Dat zal winnen. Dat staat vast. Het komt goed! Amen.